Akademie výtvarných umění v Praze

Studijní program Výtvarná umění

Ateliér Nová média 2

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Děda Staňa Tománek

Grandfather Staňa Tománek

Vypracoval*a: BcA. Adam Tománek

Vedoucí diplomové práce: MgA. Kateřina Olivová Ph.D.,

Mgr. et MgA. Darina Alster

Oponent*ka diplomové práce: Mgr. Edith Jeřábková

Akademický rok 2022/2023

Diplomová práce „Děda Staňa Tománek“ zobrazuje mého optimistického, energického dědu, který žije na Moravském Slovácku. Děda je aktivní důchodce, sportovec, kutil, zahrádkář a člověk, kterého v krizi nic nepřekvapí. Slovácko je jedno z nejteplejších míst v České republice, kde klimatická krize nejvíc ohrožuje tamní obyvatelstvo a místní úrodu. Dědovi je 85 let, který pochází z válečné generace a vidět ho v nebojácném režimu během krize, mi přijde neuvěřitelné. V práci jsem se snažil zachytit dědovy vynálezy, způsoby a udržování si těla s motivací být, co nejvíc autonomní. Také to zachycuje i moji fascinaci k určitým dědovým myšlenkám a jeho svérázným životním stylem.

Proces práce začal už několik let nazpět, kdy jsem šel na dědu „nahlédnút“ při pravidelné návštěvě na Slovácko. Během návštěvy jsem s dědou narazil na téma, kdy jsem se ho ptal na jeho dětství. Děda mi vyprávěl zážitky, kdy jako dítě zažil válku a musel se schovávat před bombardováním do krytu, který vybudovali jeho rodiče na vlastní zahradě. Později mi děda vyprávěl, jak byl těžký život během války. Slyšet dědu, jak vypráví o zbudovaném krytu a jak rychle utíkal se schovat, mi přišel jako jedinečný moment při našich pravidelných návštěvách. Později při dalším setkání, jsem pomáhal dědovi v dílně. Během práce mi děda ukazoval, jak chodí spát do sklepa během letních vysokých teplot. Spaní ve sklepě se mi propojilo s dědovým válečným příběhem a říkal jsem si: „Děda nemá vůbec klid, v dětství se schovával do sklepa před bombami a dnes se schovává před klimatickou krizí.“ Tohle moje zjištění mi přišlo silné, abych zdokumentoval dědu a jeho příběh. Se svolením dědy jsem minulé léto dojel za dědou na prázdniny, kde jsem se rozhodl natáčet video a zdokumentovat ho.

Během pobytu u dědy jsem měl myšlenky, že bych video prezentoval spolu se souborem obrazů, ke kterým vznikaly skici na dědové zahradě a ve sklepě. Skici se zabývaly změnou krajiny, kdy ze Slovácka se stane step a lidé budou čelit invazi mutantů, kteří se vyvinuli z pesticidů a chemických hnojiv v tamních polí. Činní moravští lidé snažící se uchránit vlastní zahrádky, budou vytvářet vlastní autonomní elektrické ploty, speciální pasti. A také plamenomety se směsí socialistického DDT a hořlavého leteckého benzínu, který naleznou v opuštěném letadle Mig-21, které tady nechala sovětská armáda po roce 1991. Nakonec jsem nápad odložil na později a rozhodl se věnovat samotnému videu. Důvodem bylo publikování fotek o dědovém životě na můj Facebook profil, kde se pod fotkami množily požadavky fanoušků dědy, ať o něm udělám film. Požadavky jsem vyslechl. Dále mě podpořil můj bratr Martin Tománek, kdy jsme se dívali na film Morava krásná zem III [1], který byl nakonec inspirací pro moji práci. Martinova reakce na film byla: „Adame, tož je jak v kuchyni u dědy!“.

Prostředky, které jsem využil k vyobrazení dědy je již zmiňované video. Rozhodl jsme se tak, protože skrz video mohu zachytit spoustu aspektů a vyjádřit dědův režim bez výrazného zkreslení. Zároveň prezentování video materiálu divákovi vnímám jako teleprezenci. Brenda Laurel popisuje teleprezenci jako „...médium, které umožnuje přesunout vaše tělo do jiného prostředí...“ [2] A Manovich to popisuje jako „přítomnost ve vzdálenosti “ [3]. Díky tomu dochází k propojení prezentace videa s diváctvem. A tak mohu diváctvo rychle přesunout z jejich prostředí do prostředí dědy na Slovácku. K natáčení videa se děda postavil otevřeně a optimisticky. Náročnější bylo pro mě zvládat několik pozic během natáčení, kdy jsem točil, vedl dialog s dědou, režíroval, a ještě držel motyku a okopával. Děda byl nejvíc otevřený ke komunikaci, během pracovního procesu, který jsem nejvíc využil pro natáčení.

Během konzultací mi oponentka Edith Jeřábkovou položila otázku, jaká tam bude moje role ve videu. Svoji roli jsem zvolil jako dokumentátor, který jde zachytit plně nabitý dědův dennodenní režim. A během natáčecího procesu jsem pokládal dědovi otázky na klimatickou krizi a sdílel jsem s ním moje názory. Děda je na moje nevšední otázky dlouhodobě zvyklý a bylo dobré se ho ptát na tato témata, které by si možná sám nepoložil. Díky mému sdílení aktivit ze Slovácka na sociální síti, dědova popularita stoupala. Důkazem byla Letní filmová škola v Uherském Hradišti, kam jsem s dědou zašel na filmy a moje kamarádstvo ho poznávali a bavili se s ním. Role dědy mi přijde zajímavá, protože děda zaujme svým vtipkováním, slováckým nářečím a držet krok i dialog s mladou generací.

Postprodukční kompozice videa je ovlivněna předchozím videem Час Втекти[4], které jsem vytvořil na stáži ve Vídni. Ve videu pracuji se sociálním tématem a specifickou lokálností východní Evropy, o kterém se zmiňuje slovinská profesorka Marina Gržinić.[5] Práce s lokálním tématem ve videu „Děda Staňa Tománek“ mi přijde důležitá, protože Slovácko je periferie na východě Moravy. Myslím si, že skrz prezentaci videa dávám určitý hlas dědovi. V postprodukci vytvářím střihovou skladbu stylem kombinací dlouhých záběrů spolu s krátkými záběry. Kompozice videa je vytvořena chronologicky podle dědova dne. Děj začíná ráno a poté děj končí v noci. Skrz střih se snažím vyjádřit dědův velmi nabitý program a moje vstupy, kde pokládám dědovi otázky. Do záběrů, také vkládám fotky, které dobře ilustrují okamžik nebo zpřítomňují minulé události. Tato video-koláž se mi osvědčila ve videu Час Втекти.[6] Inspirací pro střih videa se mi stali filmy Stalker[7], Soljaris[8] a D'Est[9], kde vyjadřují atmosféru pomocí dlouhých záběrů.

Video „Děda Staňa Tománek“ bych zařadil do několika souvislostech. Jedním hlavním vlivem je film Morava krásná III[10], ve které se mísí moravská historická témata spolu s kulturními žánry jako je black metal, satanismus a dechovka. Knižní dílo Kroniky Jakuba Vandrovce [11] je dalším inspirativním vlivem, protože hlavní hrdina Jakub Vandrovec má mnoho společných vlastností s dědou. V českém výtvarném umění sochařka Anna Hulačová propojuje téma ekologické krize spolu s mutanty a scifi žánrem. Měl jsme možnost vidět její brněnskou výstavu Rezidua kolektivizace. „Současný stav zemědělské krajiny, polních celků a stavu vody u nás však dokazuje, že snaha o kolektivizaci trvá a pokračuje, …zůstala nanejvýš ztráta vztahu člověka k půdě…“ [12] „Sochy zde vystavené jsou pak pomníky či zkamenělinami těchto organických surreal sci-fi mutantů.“ [13] Zároveň se jako autor pohybuju v historických kontextech, kdy se svět potýká s klimatickou krizí a řeší přírodu, která je velmi znečištěná, kvůli lidské činnosti. „Chemické látky průmyslového původu se staly všudypřítomnou součástí života v éře označované jako antropocén…Dnes už na Zemi neexistuje kout, kam by chemické látky vzniklé v důsledku lidské aktivity nestačily proniknout.“ [14] Práce s dědou probíhá na velmi osobní úrovni, nejsem jediný autor, který tak pracuje jedním z nich je sochař Martin Zet a jeho výstava v brněnském Domě umění [15], v roce 2020. Sochař ve výstavě využívá díla svého otce. „obranou proti potlačované paměti je paměť sama, sahá Martin Zet znovu po tematizaci díla svého otce, sochaře Miloše Zeta“ [16] Z dalších autorů je Dominik Lang, který na Bienále v Benátkách tematizoval jeho vztah s otcem. „Výsledkem je citlivá výpověď o vztahu dvou historických momentů, dvou sochařů, kteří se nikdy nepotkali…“ [17] Na Martinovi Zetovi a Dominiku Langovi mi přijde důležité, jak si dokážou zvolit způsob práce s osobním tématem, které je pro diváka naplňující a neztrácí se ve výstavě. Další prací je dílo Výchova dítěte [18] a Šedá komise [19] od Kateřiny Šedé, která ve svých konceptuálních projektech využívá rodiče. A tímto způsobem vyjadřuje vztahy a myšlenky její rodiny. Minh Thang Pham je můj spolužák na AVU, který pracuje se vzpomínkami

vietnamských rodičů, řeší identitu a vztahy v české společnosti. Měl jsem možnost vidět jeho práci na výstavě v Artivist Lab.[20]

Dílo „Děda Staňa Tománek“ mi přijde zajímavé propojení osobních vztahů spolu s událostmi, které nás všechny ovlivňují. Dvouroční proces tvorby byl pro mě náročný, protože tohle byl první projekt, ve které se věnuji tak dlouhé stopáži videa. Během práce jsem zjistil, jak děda může být populární osobnost, která může prezentovat silné myšlenky. Myslím si, že během procesu tvorby, jsem otevřel témata dystopie, sci-fi na Slovácku, kterým se budu v budoucnu věnovat. A možná vzniknou projekty, které se budou věnovat slovácké periferii na Východní Moravě.

[1] Morava krásná zem III [film], režie Petr Šprincl, Česko, 2019.

[2] B. Laurel in: Rebecca Coyle: The genesis of Virtual Reality. In: Hayward, P., Wollen, T. (ed.): Future Visions: New Technologies of the Screen. London: British Film Institute 1993, s. 162

[3] MANOVICH, Lev. Jazyk nových médií. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2018. 195 s. ISBN 978-80-246-2961-2

[4] Adam Tománek. Adam Tománek [online]. Dostupné z: http://adamtomanek.com/timetoescape.html

[5] Ve východní Evropě opakujeme krutost Západu, jen turbo rychlostí, říká filozofka Marina Gržinić | Radio Wave. Radio Wave [online]. Copyright © 1997 [cit. 12.05.2023]. Dostupné z: https://wave.rozhlas.cz/ve-vychodni-evrope-opakujeme-krutost-zapadu-jen-turbo-rychlosti-rika-filozofka-8726671

[6] Adam Tománek. Adam Tománek [online]. Dostupné z: http://adamtomanek.com/timetoescape.html

[7] Stalker [Сталкер] [film], režie Andrej Tarkovskij, SSSR, 1979.

[8] Soljaris [Солярис] [film], režie Andrej Tarkovskij, SSSR, 1972.

[9] D'Est [From The East] [film], režie Chantal Akerman, Belgie/Francie/Portugalsko, 1993.

[10] Morava krásná zem III [film], režie Petr Šprincl, Česko, 2019.

[11] PILIPIUK, Andrzej. Kroniky Jakuba Vandrovce. Přeložil Pavel WEIGEL. Praha: Laser, 2002. Fantasy (Laser). ISBN 80-7193-141-1.

[12] Anna Hulačová, Rezidua kolektivizace, Galerie Pitevna, Brno, 3. října – 15. listopadu 2019.

[13]Anna Hulačová, Rezidua kolektivizace, Galerie Pitevna, Brno, 3. října – 15. listopadu 2019.

[14]VESELÁ, Lenka. Chemický antropocén. Flash Art Czech and Slovak Edition. Toxic. Praha: Nadace Prague Biennale, 2022, 66,18-21. ISSN 1336-9644

[15] Dům umění města Brna Sochař Miloš Zet - Zdi, sokly a makety . Dům umění města Brna Hlavní strana [online]. Dostupné z: https://www.dum-umeni.cz/sochar-milos-zet-zdi-sokly-a-makety/t5803

[16] Dům umění města Brna Sochař Miloš Zet - Zdi, sokly a makety . Dům umění města Brna Hlavní strana [online]. Dostupné z: https://www.dum-umeni.cz/sochar-milos-zet-zdi-sokly-a-makety/t5803

[17]Sen Spícího města | ART ANTIQUES - měsíčník o umění, architektuře, designu a starožitnostech. Květen 2023 | ART ANTIQUES - měsíčník o umění, architektuře, designu a starožitnostech [online]. Dostupné z: https://www.artantiques.cz/sen-spiciho-mesta

[18] Kateřina Šedá. Kateřina Šedá [online]. Dostupné z: https://www.katerinaseda.cz/

[19] Kateřina Šedá. Kateřina Šedá [online]. Dostupné z: https://www.katerinaseda.cz/

[20]„Naše“ - artivistlab.info. artivistlab.info - Artivist lab [online]. Dostupné z: https://www.artivistlab.info/704/nase